RIFAT ILGAZ

ŞİİRLER 1943

Yarenlik

Günümüzü gün etmek için
şöyle bir demlenelim deriz,
dert olur bize
meyhanecinin kazanç verisi,
ve garson Nuri'nin nüfustaki işi
...

çınar

RIFAT ILGAZ
ŞİİRLER 1943
Yarenlik

Rıfat Ilgaz, 7 Mayıs 1911'de Cide'de doğdu. 1930 yılında Kastamonu Muallim Mektebini bitirdikten sonra altı yıl ilkokul öğretmenliği yaptı. 1938'de Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Edebiyat Bölümünden mezun oldu. Bir süre Türkçe öğretmeni olarak çalıştı. *Sınıf* (1944) adlı ikinci şiir kitabının sıkıyönetim kararıyla toplatılmasından sonra altı aya hüküm giydi. Daha sonra *Markopaşa* başta olmak üzere çeşitli dergilerde çıkan yazıları ve yayımlanan kitapları nedeniyle yaşamının çeşitli evrelerinde birçok kovuşturmaya uğradı ve değişen sürelerle tutuklu kaldı. 1947'de öğretmenlikten çıkarılınca hayatını öykü, roman, tiyatro oyunu ve gazetelerde köşe yazıları yazarak kazandı. 1974'de *Yenigün* gazetesinden emekli oldu. 7 Temmuz 1993'te İstanbul'da öldü.

Ilgaz birçok yazınsal türde eserler verdi. İlk şiirleri Kastamonu'da yayımlanan *Nazikter* ve *Açıksöz* gazetelerinde çıktı (1927). 1940'lı yıllara kadar çeşitli gazetelerde ve edebiyat dergilerinde yayımlanan, kitaplarına almadığı romantik şiirler yazdı. İkinci Dünya Savaşı yıllarında toplumcu-gerçekçi şiire yöneldi. "Halktan kişilerin, basit insanların yaşamı"nı konu edinen şiirler aracılığıyla "geniş bir kitlenin, bir insanlığın dertleri"ni anlattığı *Yarenlik* adlı ilk şiir kitabı 1943'te yayımlandı. Ardından *Sınıf* (1944), *Yaşadıkça* (1948), *Devam* (1953), *Üsküdar'da Sabah Oldu* (1954), *Soluk Soluğa* (1962), *Karakılçık* (1969), *Uzak Değil* (1971), *Güvercinim Uyur mu?* (1974), *Kulağımız Kirişte* (1983) ve *Ocak Katırı Alagöz* (1987) geldi. Ilgaz, diyalektik bir bakış açısı, mizahi bir yaklaşım ve yergici bir dille içinde yaşadığı toplumsal gerçekliği bütün çıplaklığı ve acılığıyla göstermeyi, giderek yeni anlamlar, yeni gerçeklikler yaratarak varolan düzeni değiştirmeyi hedefleyen şiirlerine yansıyan toplumcu dünya görüşünü 1950'li yıllarda yazmaya başladığı öykü ve romanlarına da taşıdı. "Kopyanın, ezberin ve uydurma saygının" yergisini yapan *Hababam Sınıfı* (1957), "1944'lerin İstanbulunda, Alman faşizminin azgınlaştığı, dünyayı ateşe verdiği ve savaş tehlikesinin her an kapımızı çaldığı ağır koşullarda karartılmış İstanbul sokaklarında" polisten kaçan devrimci bir öğretmenin öyküsünü anlatan -1990'da sinema filmi de çekilen- *Karartma Geceleri* (1974), Ilgaz'ın çocukluk yıllarını, Kurtuluş Savaşından 1950'ye kadar olan tarihsel dönemi anlattığı özyaşamöyküsel romanı *Sarı Yazma* (1976) ve *Bacaksız* dizisinden çıkan çocuk romanları en tanınmış yapıtları arasındadır.

Ocak Katırı Alagöz ile 1987 Ömer Faruk Toprak Şiir Ödülüne değer görülen Rıfat Ilgaz, *Yıldız Karayel* ile 1982 Madaralı Roman Ödülünü ve 1982 Orhan Kemal Roman Armağanını aldı.

(Rıfat Ilgaz'ın yaşamı ve yapıtları hakkında daha ayrıntılı bilgi için yazarın *Yokuş Yukarı* adlı anı kitabı ile *Sarı Yazma* [12. Baskı, Çınar, 2008] adlı romanına; Asım Bezirci'nin *Rıfat Ilgaz* [4. Baskı, Çınar, 1997], Mehmet Saydur'un *Biz de Yaşadık: Dünden Bugüne Rıfat Ilgaz* [Çınar, 1998] adlı çalışmalarına ve *Rıfat Ilgaz Sempozyumu* [Çınar, 2007] başlığını taşıyan derleme kitaba bakılabilir.)

Rıfat Ilgaz

Yarenlik

1943

Sevgili Hasan'a

Sevgiyle

Aydın Ilgaz

4 11. 2019

Çınar
İstanbul
2015

Yarenlik
Rıfat Ilgaz

8. Baskı: Kasım 2015

Kapak Tasarım: Faruk Güney
Yayıma Hazırlayan: Cemal Şenal
Baskı: GD Ofset Matbaacılık ve Tic. San. A.Ş.
OSB Deposite İş Mrk. A-5 Blok Kat:4 No:407
İkitelli-Başakşehir-İSTANBUL
Telefon: (0212) 671 91 00
Matbaa Sertifka No: 32211

ISBN: 978-975-348-007-9

© Çınar Yayınları, 1997
Tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla kaynak gösterilerek yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Çınar Yayıncılık Reklamcılık Ajans ve Danışmanlık Ltd. Şti.
Batıköy Mah. Mustafa Kemal Bulvarı Marine Park Evleri No: 25-A6
Mimaroba - Büyükçekmece / İstanbul
Yayıncı Sertifika No: 11084
Telefon: (0212) 528 71 40 • Faks: (0212) 528 71 43
cinar@cinaryayincilik.com.tr

İçindekiler

Bu Saatte • 7
Ayna Karşısında • 8
Şehir Kenarından • 9
Yarenlik • 10
Merhamet • 14
İşte Böyle Azizim • 16
Son Sigara • 18
Alişim • 20
Cenaze • 22
Edirnekapı Tramvayında • 23
Babam • 28
Kapalıçarşı • 31
Kitaplar • 33
Böyle mi Olacak Ölümüm? • 35
Doğum • 36
Yaz Geliyor • 38
Beyazıt Kahvelerinde • 40
Mahallemiz • 42
Komşuluk • 44
Sanatoryum • 47
Şiir Anlayışım • 49
Şiire Dair • 51
Rıfat Ilgaz'ın Şiirine Genel Bir Bakış • 53

"Yarenlik" Üzerine Yazılar

"Sınırsız Bir Gerçekçilik" • 61
Yeni Ufuklar Açan Şaire Teşekkür.. • 64
Ilgaz'ın Şiirlerinde Ölmezleşen... • 66
Rıfat Ilgaz Halkın Bir Parçası... • 67
Türk Şiirine Gelen Taze Hava • 68
Halkın Şairi... • 70
"Yarenlik" İnsanı Düşündürüyor • 73
Hayat Mücadelesi Destanı • 74
Rıfat Ilgaz'dan Çok Şey Bekliyoruz • 75
"Yarenlik" Bir Kelime ile Enfestir • 77
İşte Rıfat Ilgaz Bu Bakımdan Okunmalı • 78
Merakla Takip Ediyorum • 81
Günlerce Elimden Düşmedi • 82
Bu Şiir, İnsanı Kendine Getiriyor • 83
...Bir Sanat Zaferi • 84
Görmüş, Duymuş, Yazmış • 85
Sanatın İçtimai Fonksiyonu • 86

Bu Saatte

Pencereler bizimdir bu saatte,
uykumuzu işçilere bıraktık
uyandırmayalım erken kalkacakları.
Sahibiyiz bu saatte denizin,
gökyüzünü genişletmek elimizde
çıkmaz yıldızlar sözümüzden.
Herkes yatağından memnun bu saatte,
her zamanki ziyaretinde ölüler
-düşünmüyoruz onları şimdilik-.
Başka şeyler düşünülür bu saatte,
daha açık bahsedilir yaşamaktan.

(1940)

Ayna Karşısında

Yabancı değiliz şüphesiz
kadehlerin müjdelediği serinliğe,
bu akşam da içelim kendimiz için.
Böyle bitmesini istemezdik günün
bir beklediğimiz vardı aydınlıktan.
Gün sonudur yabancı kalmayalım
huylarını değiştiren eşyaya.
Gel, değmeden birbirine ellerimiz,
sen günlük işlerinden konuş,
ben sana masallar anlatayım
gelecek günlere dair.
Sonunda anlaşırız dostum,
gecemiz beraber geçecek nasıl olsa
hele gün silinedursun yüzünden!

(1940)

Şehir Kenarından

Kimlerin işi arkasındasın
kimden gelir ekmek paran?
Bekler akşam olunca
odanda acıkmış mangalın.
Kalsın keten mendilinde
yorgunluğu günlerin.
Mangal başında düşünülür
külrengi gemilerin
gözünden kaçırılmış yolculuk
Mısır'a,
mevsimlerin ölmediği memlekete.
Erir sac mangalında
uzun ve soğuk geceler;
ne kapında beklediğin görünür
ne pencerende istediğin aydınlık...
Yalnız açtığın kahve falında
bir misafir görünür uzaktan,
gelir ağzında mektupla kuşlar.

(1940)

Yarenlik

Günümüzü gün etmek için
şöyle bir demlenelim deriz,
dert olur bize,
meyhanecinin kazanç vergisi
ve garson Nuri'nin
Nüfus'taki işi...

Tatlı tarafından açmak isteriz
söz döner dolaşır
işten el çektirilmesine dayanır
dokuz nüfuslu gümrükçünün.
İkinci şişede,
kızını baş göz etmek için
hayırlı kısmetler araştırır,
Heybeli'de yatan oğluna
çıkar çıkmaz iş buluruz
bir dikimevinde.
En küçük kızını
bizim kahvenin gediklisi
bir arkadaş tavsiyesiyle yazdırırız
yatılıya.

-Hep tanırız Maarif'teki
Mürteza Efendiyi...
Her kalem dönüşü,
orta şekerli kahve içer
bir de sermayesine nargile.-
Şişeler, irili ufaklı şişeler,
saf saf dizildikçe karşımıza,
sen, boşta gezen Ali Beye
İnhisar'da iş bulursun,
yahut şeker fabrikasında.
Bense kızının yaşını düzeltir
çıkarmadan kâğıtlarını askıya
bir gün içinde kıydırırım nikâhını
belediye tahsildarı Ahmet'le...
-Temiz çocuktur doğrusu.-
Bir miras işinden sonra
Evkaf'tan ayrılan Niyazi'ye
bir matbaa açtırır,
başlarız gazete çıkarmaya...

Kalemi kuvvetlidir Niyazi'nin
başmakale yazabilir,
sen gönül işleriyle uğraşır,
bense sütun sahibi olurum,
dünyanın gidişine boş verip
havadan sudan konuşmak için!
Her ay mektebin yolunu
nedense değiştiren Reşat'ın,
1932'den kalma mesken bedelini,
hemen bir istida ile
Bolu'dan aldırıverirsin.
Girmişken işler yoluna
bırakmaya gelmez arkasını.
Hele sen garsona seslen
bir şişe daha getirsin,
sonra kapatsın şu radyoyu
sırası mı şimdi ajansın!

(1941)

Merhamet

İşe gittiğimiz günler
alacakaranlıkta,
kimseyi rahat yatağında uyandırmadık.
Bizi uyutmadıkları çok oldu
çaylarında, nişanlarında,
zorla caz dinledik,
kızmadık, mezhebi geniş insanlarız,
yine vaktinde bulunduk iş başında.
Yorgun döndüğümüz akşamlar
arabasında yer gösteren oldu,
utandık türkülerini söylemekten.
Nafakamızı sattılar önümüzde,
sakladılar yağımızı, peynirimizi,
rızkımızdan para kazandılar
hoş gördük.
Gün oldu
nar gibi kızarmış ekmekleri bekleyen
tezgâhtarı bile kıskanmadık.

Nar mı yetiştirmedik kavak ağaçlarında
-hem de kafamız kadar-.
Bir koyundan üç deri çıkardık,
minnete geçmedi.
Acıyan bulunmadı değil halimize
gazetelerde kaldı merhametleri,
kitaplara geçti;
bizim merhametimiz lafta kalmayacak!

(1941)

İşte Böyle Azizim

Seninle sanatoryumda tanışmıştık,
-o günler bir türlü unutulmuyor-
ne tatlı sigara içerdik biliyor musun
hemşirelerden saklı?
Sonra bir yolculuktan söz açar gibi
tatlı tatlı ölümden konuşurduk.
Gelmediği için o günlerde tahsisatın
az kaldı taburcu edeceklerdi seni;
sonunda para bulmuştun yatmaya
velakin zaman bulamadın.
-Bir gün çıkarsın diye adresini de almıştım.-

Hani vaktinde gitmedin değil,
kötüleşti dünyanın hali,
en güzeli işin
peşinde çoluk çocuk bırakmadın.
Kış geliyor, karakış
ne soba var, ne bir dirhem odun
işleri sorarsan eskisinden sıkı
ve aldığımız para malum!
Yaşamak zor azizim,
sağ olsaydın eğer
nasıl bulacaktın her gün,
sütü, taze yumurtayı, pirzolayı?
Çok şükür bunlara kalmadı ihtiyacın.
Biz hâlâ öğrenemedik
senin kadar olsun,
etsiz ekmeksiz,
parasız pulsuz yaşamayı!

(1941)

Son Sigara

Çöpçü Ahmet'e

Yekpare camların arkasında
soğuğa yağmura karşı gülen
kalın paltolu mankenler...
Birbirinizi süzer tepeden tırnağa
karşılıklı gülümsersiniz!
Teki aylık kazancını geçen
bir çift ayakkabı karşısında,
kötü şeyler düşünmezsin,
biçimine hayranlıktır duyduğun,
unutursun su içinde yüzen ayaklarını.

Böyle gitmez ya bu işler,
gün gelir bir baltaya sap olursun.
Kapısının önünde süpürge salladığın
o kara gözlüyü istersin anasından.
Şimdiden güveylik gömleğin seçilmeli,
bir de kırmızı boyunbağı ister
Belediye'ye gittiğiniz gün.
Geçmeyesin, o tatlı günlere dalıp da
bir düğün sofrası kadar yüklü
aşçı camekânlarını.
Kim ne derse desin,
bir tavuk kızartması karşısında yakılır,
son sigara.

(1941)

Alişim

Kasnağından fırlayan kayışa
kaptırdın mı kolunu Alişim!
Daha dün öğle paydosundan önce
Zilelinin gitti ayakları.
Yazıldı onun da raporu:
"İhmalden!"
Gidenler gitti Alişim,
boş kaldı ceketin sağ kolu...
Hadi köyüne döndün diyelim,
tek elle sabanı kavrasan bile
sarı öküz gün görmüştür,
anlar işin içyüzünü!

Üzülme Alişim, sabana geçmezse hükmün
ağanın davarlarına geçer...
Kim görecek kepenek altında eksiğini
kapılanırsın boğazı tokluğuna.
Varsın duvarda asılı kalsın bağlaman
beklesin mızrabını.
Sağ yanın yastık ister Alişim,
sol yanın sevdiğini.
Ama kızlar da, emektar sazın gibi,
çifte kol ister saracak!

(1941)

Cenaze

Omuzlanınca tabutun
ilk defa kurtuldu ayakların topraktan;
pek muhteşem oldu medreseden çıkışın.
Bir dilim ekmeği çok görenler
yüzüne bakmayanlar sağlığında
dikildiler yol üstüne
bir selamla ödediler bütün borçlarını...
Üzülme, gelmiyor diye çelenkler peşinden,
mevsimsiz oldu ölümün...
Ne olurdu, bir kış daha bekleseydin,
bahar gelir çiçekler açardı...
Ölümün kimseyi sevindirmedi,
atsız arabasız kalktı cenazen.
Zaten alçakgönüllü bir adamdın,
herkesten uzak yaşadın
cami avlusunda.
Ölümün de gürültüsüz olsun!

(1941)

Edirnekapı Tramvayında

I

Süvariydi Kırklareli'nde
Atikali'de atlayan delikanlı;
Çatalhan'da terlikçiydi önceden
darıltınca ustasını
ocakçılık etti,
Beşiktaş'ta, bir sabahçı kahvesinde.
-Çok çayını içtik Necmi'nin.-
Boşta gezse de şimdilik,
Beykoz Fabrikasına girecekmiş
bir yolunu bulursa.

II

Günler kısa, hava yağmurlu,
yoksa bırakılmaz tütüncüye
bu saatte boya sandığı.
Eli çabuktur Kulaksız'ın
tanışırlar bizim pabuçlarla Küllük'ten.
Elinde ablasının kuvvet şurubu
ve dört nüfusun haftalık nafakası
yarım kilo zeytin.
Koltuğunun altında
bir türlü dolmayan kömür torbası.

III

Yürümesini de bilir
biletçiyi atlatmasını da,
biraz öksürdüğü için
aldı herkes gibi biletini
-soğuk algınlığıdır, geçer-.
Bu akşam da çıkmayacak gazeteye;
çıksa da ne kazanacak ki,
ne Okmeydanı'nda cinayet var,
ne de Sultanahmet'te asılan;
olsa da meraklısı kalmadı havadisin.

IV

Keyfi yerinde bu akşam...
Şehir uydurması bir türkü mırıldanıyor
sahanlıkta kulağıma;
mektup almış olmalı köyünden.
Muhtarla iyi geçinseydi
ağız kokusu mu dinlerdi el kapısında.

V

Son durakta inecektir
tramvay biletçisi Rıza;
rahat bir uyku düşünmekte şimdiden.
Kolay değil, Surdışı'ndan,
altı otuz bire yetişmek
Aksaray Deposuna.

(1941)

Babam

Küçük işler peşinde harcadın
altmış üç yılını;
mum sattın, kürek çektin,
kul oldun sonunda bir kapıya.
Çıkarı olduğu halde işinin
kaplarını doldurmadın vaktinde,
sessiz sedasız göçtün aramızdan;
ne ölümün geçti gazeteye,
ne dokuz göbek soyun.

Kötü mü olurdu kara günler için
beş on para ayırsaydın bir kenara,
hiç olmazsa başımızı sokacak
iki gözlü bir ev bıraksaydın.
Sokakta kalmış değiliz,
adını herkese hatırlatacak
bir dikili çöpün bile yok yeryüzünde
mezar taşından gayrı.
Büsbütün unutulup gideceksin
seni üç aydan üç aya hatırlatan
elimizdeki cüzdan da olmasa...

Bizi yukardan konuşturacak
ne han bıraktın, ne hamam,
iki karışlık arsa da kalmadı
yangın yerinde;
borcun bile yoktu ödenmeyecek kadar,
neyinle övüneyim!
Şöyle böyle bir memurdun
kolculuktan yetişme
kimlerin yanında lafını edeyim!

(1941)

Kapalıçarşı

Kapalıçarşı açıldı...
Tezkereci Ali Onbaşı,
tedarik için sivillerini şimdiden
dikilmekte kapıda...
Elden düşürdüğü ceketin altına
belki bir müdürün
üç ayların ortasında sattığı
siyah çizgili pantolonu beğenecek,
belki de bir yedek subayın
zırhı dökülmüş külotunu...

Kapalıçarşı açıldı...
Topkapılı Hacer
bırakarak üçüncü çocuğunu komşuya,
ipek çoraplarını tazeleyecektir,
Feshane'deki kocasından saklı.
Kapalıçarşı açıldı...
Medrese'de yatan Hayri
iki öğün köfteye karşılık
satabilir eski gömleğini...
Kapalıçarşı açıldı...
Kumkapılı Melahat
elinde ekmek paketi,
koltuğunda yarım kalmış bir kazak arkası...
On buçuğa kadar
yazı makinesinin örtüsü
ve sayfası bir kayıt defterinin
açılsa da olur, açılmasa da...
Kapalıçarşı açıldı...
Fazla dolaşmaya gelmez,
dışarda yağmur ve çamur,
güven olmaz pabuçlarıma.

(1941)

Kitaplar

Üç odalı bir ev kiraladığım gün,
kurtulacak kitaplarım
merdiven altındaki şeker sandığından.
Belki de gün geçtikçe,
tabanında halı döşeli
bir kitaplığım olacak.
Benden söz açıldı mı
önce kitaplarımın sayısı söylenecek
sonra baremdeki derecem...
Bense her şeyden uzak,
kitaplarımın ortasında kendimi unutacağım!
Evde bulunmadığım günler
"Meşgul!" diyecek beni soranlara
güler yüzlü hizmetçim.

Başka bir gün masamın başında
en kalın kitabımı okur görünürken
bastıracak misafirlerim...
En yakın dostumun bile
dalgın dalgın bakıp yüzüne
adını soracağım!
Çıkarırken gözlüğümü
eski mahalle arkadaşıma
"Nerde tanıştıktı,
yabancı gelmiyor yüzünüz?" diyeceğim;
dalgınlığım onları güldürmeyecek.
Sorarlarsa dünyanın gidişini
duvardaki büyük adam resimlerine bakarak
Eflatun'dan satırlar okuyacağım.

(1941)

Böyle mi Olacak Ölümüm?

Sanıyorum fazla beklemeyeceğim
emekli kahvelerinde ecelimi.
Soğuk algınlığını bahane ederek
el etek çekildi mi ortalıktan
başımı alıp gideceğim.
Belki de fazla kaçırdığım bir pazar akşamı
başıma soğuk su dökenler
buldu diyecekler şarabın en dokunaklısını.
Ertesi akşam köftecinin üstünde
yerim boş kalacak.
Benden laf açılınca
daha rahat konuşacak arkadaşlar.
Alacaklılar kadar olmasa da
gene üzülenler bulunacak:
çaycılar, kahveciler, işkembeciler...
İlk taksiti bekleyen terzi
kızacak kefil bırakmadığıma
ve Kapalıçarşı'da
rehine bıraktığım palto
boşuna bekleyecek kurtuluş gününü.

(1942)

Doğum

Anan bir çamaşır dönüşü sancılandı,
açtın çapaklı gözlerini,
bodrum katında.
Güldürdü ihtiyarın yüzünü
üç kızın peşinden gelişin.
Hani bir hal olsa
apartmanın demirbaşı Zeynel Efendiye
sen sağ oldukça boş kalmaz artık
kapının önündeki iskemle...
Alışmayana güç gelir
kula kul olması;
kolay mı el kahrını çekmek,
şu elli beş ayak merdivenden fazla
çökertir insanın belini.

Bir bakıma temiz iştir kapıcılık
bayramı var, bahşişi var!
Kötü insan değildir, üst kattakiler,
zahmetleri çoksa da, açıktır elleri...
Gömleğin Bankacılardan,
donun Müdürlerin armağanı,
üç kardeşini kazasız büyüten nazarlık
sarrafın hanımından.
Aynı çatı altında değil misiniz,
unutmazlar, sağ olsunlar,
her yemek sonunda Hatçe Kadını,
emziklidir diye...
Senin bile kursağındaki sütte
kokusu var on sekiz mutfağın!

(1942)

Yaz Geliyor

Hepimize geçmiş olsun,
atlattık bu kışı da burnumuz kanamadan.
Sıkıntımız kalmadı soğuktan yana.
Oduna, bundan sonra
çamaşırdan çamaşıra iş düşecek,
kömüre misafirden misafire...
Kaynamasa da olur tencere,
açtı gözlerini güneşe soğanlar,
su yürüdü domateslere...

Artık kömürlüğün önünden geçmek
ne beni korkutacak, ne oğlumu.
Bir türlü gözü doymayan sobamızı
kapatacağız merdiven altına.
Çoluk çocuk sokaklara dökülecek,
söğüt dalından atına atlayan oğlum
fethedecek Aksaray'ı baştan başa.
Nerde görürse asılacak kuyruğuna
bizi bütün bir kış unutan
sütçü beygirinin.
Veresiye vermeyen mahalle bakkalının
korkarım indirecek camlarını.
Sonra arkasına düşecek
mahalleye şarkılarla giren
kiraz sepetlerinin!

(1942)

Beyazıt Kahvelerinde

Sen eski defterleri karıştırırken
bir sigara rüşvetle oturduğun
çınar dibinde,
sağında vakit öldürmek için
yeni pabuçlar boyatılır,
günlük kazancı sorulur tespihçinin
üç kuruş kırdırılır ağızlıktan, alınmaz.
Solunda, memlekete yazılan mektupta
listeler düzülür
gece masraflarına karşılık.
Apaçık bir Beyoğlu hikâyesini
bıçak gibi keser ortasından
cenaze arabası.
Peşinde alışılmış kalabalık.

Herkesten önce doğrulur minderinden
garsonları haşlayan çorbacı;
yirmi markası vardır sağlama
rahmetlinin öğle namazına kadar...
Az önce başında dikilen ihtiyara
uzattığına üzülsen de yeridir,
son çeyreği...
İşte boş döndü tepsisi
aç karına ferahnaktan taksim geçen
Üsküdarlı kemancının.
Gözünde tüterken
meşhur işkembeci Rüstem Ustanın
sade suya baş çorbası;
Emin Efendi'de, öğleye doğru,
ziyafetin başladığını müjdeler
tıkanası burnun.

(1942)

Mahallemiz

Korkusuz gezebilsem sokaklarını
bu mahalle hoşuma gitmeyecek değil...
Bakkal köşe başındadır;
iki aydır kalem sürülmedi
öğretmen Rıfat Beyin hesabına,
toplam çizgisi çekildiği halde
borcu silinemedi;
nasıl geçersin önünden...
Yağlar ortalıktan çekileli
kasaba fazlaca yüklendik;
beş kilo kuyruk oldu, şimdiden;
elin Eğinlisinin ağzını
nasıl kapatırsın ay başında?

Hoşça kal gündüzleri, Ordu Caddesi!
Benim iyi yürekli tütüncüm,
tiryakiyimdir, bilirsin,
gün olur üç pakete sigara demem;
efkârdan diyeceksin, haklısın.
Defterin bir kenarına yazdığın
iki Köylü sigarasına değişmem seni,
şurada ne kaldı ay başına!
Dert ortağım Reşatçığım,
bize ekmek kalmadı Laleli'de;
senin de kendine göre
ellerini sallayarak geçemediğin
tehlikeli sokakların var.
Hani düşsek yollara Beyazıt'tan
sanıyorum geçemeyiz Aksaray'a
sağ selamet!

(1942)

Komşuluk

Derdimiz bize yeterken
komşularınki de tuz biber eker,
Kâtiplerde gürültü çıkar
çorap yüzünden,
tasası bizim evdekilere...
Malmüdürüne nüzul iner
bir tahkikat sonunda
derdini bizimkiler çeker,
bozulur ağzımızın tadı...

Ev dediğin dırıltısız olmaz,
hele böyle günde...
Bizim de kendimize göre,
gürültümüz eksik değil;
küçük başın küçük derdi.
Hırlaştığımız olur
et yüzünden, ekmek yüzünden;
bakarsın düşüvermişiz
komşuların diline...
Zaten saklayamadı içyüzümüzü
raptiyeyle tutturduğumuz perdeler,
sırrımızı bilmeyen kalmadı...

Gördüler tencereye tavaya
fazlaca işimizin düşmediğini...
Çamaşır günlerinde öğrendiler
donuma gömleğime kadar.
Söz oldu soğuk günlerde
yatakta roman okuduğum...
Hele sülalemizdeki sadelik
gitmedi kimsenin hoşuna...
Ne olacaktı,
yedi atası devletli olmazdı ya
bodrum katındaki kiracının!..

(1942)

Sanatoryum

Daha beş ay geçmeden
üstünden ilk istidamın,
nasıl oldu da girdik Heybeli'ye!
Demek bu yıl da kendini gösterdi
yaprak dökümü,
erken boşaldı yataklar!
Nerden de tutulduk bu derde,
ne kuruntuya verdim kendimi,
ne karasevda geçti başımdan!..

Temelimiz çürükmüş, anlaşıldı,
bu kadar dayanabilirdi sıkıntıya
seferberlik ekmeğiyle büyüyen...
İş girinceye kadarmış
ne çabuk da unutuldu
kalemden kaleme koştuğumuz günler
ve sıra beklediğimiz kapılarda...
Rahatız,
ne odun kömür derdi kaldı,
ne tarhana bulgur düşüncesi...
Kötü şeyler getirmeden aklımıza
bol bol öksürüyoruz.
İştahımız olmasa da,
yine bekliyoruz akşam yemeklerini.
Ve kuvvet şurubunu,
eski günleri hatırlayarak
çekiyoruz şifa niyetine!
Bir hırkaya bir lokmaya kaldık,
hele dostlarım sabırlı olsun
şöyle sırtüstü yatarak
biraz da biz yaşayalım
ekmek elden su gölden!

(1942)

Şiir Anlayışım

Rıfat Ilgaz

Çağının gerçekleri, sorunları içinde tarihsel görevinin bilincine varması gereken bir şairin eylemi söz konusudur bugün.

Şairin, tek başına duyduğunu, düşündüğünü, gerçekleri saptayıp yansıtması, önemini yitirmiştir. Topluma yeni biçimler vermekte olan işçi sınıfının değiştirici bir bireyi olarak yaşama yeni bir anlam katması, geleceğe güvenini açığa vurması, iyimser bir duyarlılık içinde çağının yeni gerçeklerini belirtmesi görevi başlamıştır şairin.

Bu görevin dışında kalmış olan şair, sanatının çekiciliğini, coşturuculuğunu, atılımlara götürücü, hız verici niteliğini yitirmiş demektir. Sanatla halk arasındaki uyumu yeniden kurma görevi, sömürü düzeni hızını arttırdığı sürece kaçınılmaz bir eylem olmalıdır.

Her yeni çağ aşağıdan yukarıya doğru itilerle oluşup gelişirken, toplumla içli dışlı olması gereken şair de gerçekçiliğin yeni biçimlerini yaratmaya itilmektedir. Şair, toplumu değiştirme, oluşturma çabası içinde kendisini de değiştirip oluşturacaktır. Bu gerçeği Brecht'le birlikte yineleyebiliriz:

"Her yeni çağ gerçekçiliğin yeni bir biçimini ortaya koymak zorundadır."

Şairin amacı, bu gerçekleri öğrenmekle bitmiyor. Bunları yapıtına bilgi olarak koymak, şairi sanat dışı gereksiz çabalara götürür. O, bu gerçekleri içeriğine uygun bir biçim içinde yansıtmak zorundadır. Şair, coşku ve hayranlık yaratan kişidir. Bu coşku ve hayranlık, benzer koşullar içinde yaşayanlar arasında mümkündür. Bir şairin

etkileyici ödevi, bu koşulların içindekilerle yeryüzüne geldi mi başlar. Bu bakımdan şair yan tutan kişi sayılır. "Sınıf zıtlıkları sürüp gittikçe ulusal olma niteliği başlar" sözü de bir bakımdan yanlıştır. Ulusun ulus olma koşullarına uyan, sanatını bu soruların gerçekleşmesi için görevli tutan şair, ulusallık çizgisine ulaşmış sayılır.

Sanatçı yeni biçimler bulacak dedik. Tutan biçimleri boyuna yineledi mi kendi gelişimini dural bir duruma getirdi demektir. Önce onu beğenen halk, bir gün beğenmeyebilir. Halk da değişen bir beğeni içindedir. Kalıpçılık şairi akan zamanın gerisinde bırakır. Dil de halkın beğenileri içinde değişken bir gerçektir. Şair kıvrak ve işlek bir şiir dilini kendi beğenisine göre düzdüğü sözlükle sağlar. Halkla kendi arasında özel bir anlaşma aracı bulur. Dil gelişip oluşurken değişmeyen yanını titizlikle saklar. Şair kalıcı yana da el attı mı halkla bağlantısını kendi eliyle kurdu demektir. Yunus Emre'nin taze kalışı işte bu değişmez yanı bulup sanatına mal etmiş olmasından ileri gelir.

Şiir bir uyarlık işidir. Hegel'in bir tanımlaması değerini uzun yıllar yitireceğe benzemiyor. "Fikirle biçimin uyarlığı, tutarlığı güzeli doğurur."

Salt biçimcilik diye bir sorun yoktur bizim anladığımız şiirde. Hele şiirin düzen ve düşünceleri geleneksel kalıplara dökme işi sanılması çoktan anlamını yitirmiştir. Biçimcilik, soyut bir teknikçilik, kendi kendisiyle yetinen, kendi dışında herhangi bir amacı olmaksızın kendi kendisiyle var olan bir çaba idi eskiden. Tutucu sınıfın işine gelen bir anlayıştı. Oysa yeni özlerle yeni biçimler ortaya getirme çabası bizi diri bileşimlere götürmektedir. Ortaklaşa atılımlardan güç alan sanatçı, belli zamanlarda toplum için zorunlu olanı gerçekleştirir. Yaratma özgürlüğü bu durumdan zedelenmez, tersine onunla gelişir.

Not: Okuduğum yazılardan yararlanarak çıkardım bu düşünceleri. Kaynak göstermediğim için özür dilerim. Rıfat Ilgaz.

Şiire Dair

Rıfat Ilgaz

Resim ve müzik sanatında olduğu gibi edebiyatın da bünyesine tesir eden dini telâkkiler (görüşler), yerini zamanla daha başka endişelere bırakmıştır. Beşeri ve İçtimai (insani ve toplumsal) kelimeleriyle vasıflandırabileceğimiz bu endişeler son iki asır içinde daha fazla hâkim olmuş ve bilhassa roman janrında (tarzında) büyük örnekler vermiştir.

Zaman zaman, şiirin bünyesine mahalli renkler, yerli motifler ve folklor malzemesi hâlinde karışan bu endişe bugün, bir yama olmaktan çıkmış; estetik kanunlarıyla bağdaşarak şiire hakiki istikametini kazandırmıştır.

Bu içtimailik vasfı ile şairin cemiyet ve tabiatla olan psikolojik münasebeti, gelip geçici anlaşması çok defa karıştırılmaktadır. Bu yanlış kanaatle Nedim gibi, Y. Kemâl gibi şairlerin, devirlerini tarih sayfalarında daha iyi verebildiklerini ileri sürenler vardır.

Şairin kendinden bahsetmesi ve enfüsî (subjektif) bir şekilde dış âlemi ele alması, meydana getirdiği esere İçtimai vasfını kazandıramaz. Sanatkâr, her şeyden önce muhitini, cemiyetini kavrayabilecek ileri bir düşünce sistemine sahip olmalıdır. Ancak bu seviyeye ulaşan sanatkârlar, kendinden beklenileni verebilir.

Bir taraftan aynı hayat görüşüne ve düşünme sistemine sahip olan sanatkârlar birbirine yaklaşırken, bir taraftan da mizaçlarındaki ayrılık üslûplarına tesir ederek onların şahsiyetlerini belirtir.

Sanatkâr, mevzuunu (konusunu) tefsir ve izah ederken (açıklarken) muayyen (belli) bir düşünce sisteminin

şaşmayan ölçülerine bağlı kalmak mecburiyetindedir. Bu ölçü, bugün artık, mücerret (saf) bir estetik mikyas (ölçü) olmaktan çıkmış ve en sağlam bir sanat telâkkisi (görüşü) hâline gelmiştir.

(Yürüyüş, sayı 7-8,9 Eylül 1942)

Rıfat Ilgaz'ın Şiirine Genel Bir Bakış

Asım Bezirci

Rıfat Ilgaz'ı çoğumuz oldum bittim "toplumcu" bir şair diye tanırız. Uzun bir süre "toplumcu" olmayan şiirler de yazdığını bilmeyiz. Çünkü, bu tür şiirler eski dergilerin sayfaları arasında kalmıştır. Ilgaz onları hiçbir kitabına almamıştır. Bundan ötürü de, oldum olası, toplumsal konuları işleyen bir şair sayılmıştır. Oysa, Ilgaz'ın toplumcu bir şair olarak başarı kazanmasında bu şiirlerin de bir payı vardır. Onun için, ilkin onlardan söz açmak gerekiyor.

1911'de Cide'de doğan Ilgaz'ın ilk şiiri "Sevgilimin Mezarında" adını taşır. 1926 yılında Kastamonu'da "Nazikter" dergisinde yayımlanır. Ardından, gene aynı şehirde çıkan "Çalçene" gazetesinde bir mizah hikâyesi ve "Açık Söz" gazetesinde şiirleri basılmaya başlar. Şair henüz on beş yaşındadır, ama yazdıkları çevrenin ilgisini çekmektedir. O kadar ki, 1928'de Kastamonu'ya gelen Faruk Nafiz, adı geçen gazetede "Sazını çalana" şiirini okuyup beğenmiş ve Ilgaz'ı kutlamıştır.

Ilgaz'ın, bundan sonra, 1939 yılına değin Güneş, Çığır, Oluş, Yücel, Varlık, Hamle, Uyanış ve Yeni İnsanlık dergilerinde birçok şiiri çıkar. Bunlar, ana çizgileriyle romantik ve bireysel ürünlerdir. Toplumsal gerçekler ya da sorunlarla bir ilişkileri yoktur. Faruk Nafiz, Ahmet Kutsi ve Halit Fahri gibi şairlerden bazı etkiler taşırlar. Özellikle, Halit Fahri'nin şiir çizgisine yakın düşerler. Gelgelelim, bu yakınlığı taklit anlamına almak yanlış olur. Gerçi, Ilgaz o günlerin şiir anlayışının pek dışına çıkmaz. Ama, o anlayış içinde —genellikle— bir kişiliği oluşturmaktan da geri

durmaz. Söz gelimi ölçüyle uyağı başarıyla kullanır, akıcı ve sıcak bir deyişe ulaşır. Bu yüzden de şiirleri çoğun ilgiyle karşılanır. Nitekim, Nurullah Ataç da aynı ilginin etkisiyle bir yazısında Ilgaz'ı övmek gereğini duyar.

Öyleyken, Ilgaz bu şiirlerden hiçbirini kitaplarına koymaz. Hatta, üzerlerine sünger çeker: "Belki üç kitaplık şiirim vardı. Bunların en mühimleri Oluş ve Varlık dergilerinde çıkmıştı. Bunları ne zaman derlemeye kalksam onlarda bir yapmacık taraf, bir bizden olmayan ve bizi ifade etmeyen tarafın mevcut olduğunu hissediyordum. Bu şiirler daha ziyade aylak sınıfın, geçim derdinden azade (hür) insanların hoşuna gidiyordu. Bizden olmayanların zevkine gayrışuuri (bilinçsiz) olarak yaptığım hizmetin reaksiyonunu geç de olsa duyabildim. Bazı burjuva münekkitlerinin (eleştiricilerinin) ve antoloji derleyicilerinin hoşuna giden bu şiirler, benim gözü bağlı yaşadığım yılların en canlı ifadesidir."[1]

Ilgaz 1938'de Gazi Terbiye Enstitüsü'nden öğretmen olarak çıkar. Adapazarı'nda bir yıl kadar Türkçe öğretmenliği yapar. Verem hastalığı dolayısıyla 1939'da İstanbul'a gelir. Karagümrük Ortaokuluna atanır, İkinci Dünya Savaşı da bu sıralarda patlak verir. Dar gelirli bir memur olan Ilgaz, savaşın türlü sıkıntılarıyla çarpışır. Gerek bu sıkıntılar, gerekse çevresinde gördüğü sınıf çelişkileri, okuduğu kitaplar, tanıştığı ilerici aydınlar Ilgaz'ı gitgide toplumculuğa doğru götürür. Günden güne bilinçlenmeye, kendi deyimiyle, "artık kim için ve ne için yazdığını fark etmeye" başlar.

Bu bilinçlenme şiirine de yansır. Ilgaz, bireysel şiirden hızla toplumsal şiire geçer. Üstelik, bu geçiş tatlı bir dönüşüm biçiminde değil, keskin bir sıçrama biçiminde gerçekleşir. Ilgaz, geçmişiyle bağlarını koparır. Yeni bir görüş ve davranışla karşımıza çıkar. Sanatında enikonu bir devrim yapar.

---

1 Baştan, 14.9.1948

Bu devrimin ilk ürünleri Yürüyüş, Yeni Ses, Pınar gibi dergilerde yayımlanır. Bunları gören Nâzım Hikmet bir mektubunda Ilgaz'dan övgüyle söz açar: "Gençlerin içinde çok beğendiğim şairler var, hepsinin ismini aklımda tutamıyorum, isimleri henüz yer etmedi, ama şiirlerini pek beğeniyorum. Şöyle aklımda kalanları, sıra tefriki yapmadan sayayım: Dinamo, Suat Taşer, Rıfat Ilgaz, A. Kadir, Orhan Kemal, Saffet Irgat vesaire..."[2].

Ilgaz, "Şiire Dair" başlıklı bir yazısında yeni sanat anlayışını şöyle özetler: "... Sanatkâr her şeyden önce muhitini, cemiyetini kavrayabilecek ileri bir düşünce sistemine sahip olmalıdır..."[3].

Ilgaz'ın 1943'de ilk kitabı çıkar: Yarenlik. Kitap büyük bir ilgiyle karşılanır, kısa zamanda tükenir, 1946'da ikinci basımı yapılır.

Yarenlik'te halktan kişilerin, basit insanların hayatı anlatılır, iş başında sakatlanan işçiler, tatlı hayallerle avunmaya çalışan çöpçüler, sanatoryum köşelerinde ölen kimsesizler, vitrinleri seyreden yoksullar, geride miras bırakmadan göçen küçük memurlar, apartman kapıcıları, mahalle komşuları, emekliler şiirlere konu olurlar.

Ilgaz kişilerine sevgiyle, acıyla bakar:

...
Günümüzü gün etmek için
şöyle bir demlenelim deriz,
dert olur bize,
meyhanecinin kazanç vergisi
ve garson Nuri'nin
nüfustaki işi
...
(Yarenlik)

2 Bursa Cezaevi'nden Va-Nu'lara Mektuplar, 1970, s. 55

3 Yürüyüş, 9.9.1941

Gelgelelim, bu acıma, bu sevgi her zaman açığa vurulmaz. Daha doğrusu, Ilgaz çoğu kez kişilere ve olaylara uzaktan bakmaya çalışır. Deyim yerindeyse, "nesnel" olmaya uğraşır. Bu nesnellik, gerçeği bütün çıplaklığı ve açıklığıyla ortaya koymasına yardım eder. Gerçi anlattıklarıyla alttan alta, gizliden gizliye ilişkidedir, ama bunu az belli eder. Bu davranış, okurlar üzerinde daha etkili olur.

Ilgaz gerçeğe diyalektik bir gözle bakar. Onu, bir yanıyla değil, karşıt yanıyla da görmeye yönelir. Bu yöneliş, çoğun ince bir alayla ya da taşlamayla birleşir

...
Sessiz sedasız göçtün aramızdan;
Ne ölümün geçti gazeteye
Ne dokuz göbek soyun.
...
(Baba)

Bu parçada iki karşıt durum bir arada veriliyor: Bir yanda yoksul bir kişinin ilansız ve törensiz sönüp gidişi belirtiliyor; öbür yanda da varlıklı kişilerin gürültülü ve tantanalı ölüşü. "Dokuz göbek" deyimi bizi hem gülümsetiyor, hem de öfkelendiriyor. Ilgaz kendisi isyan etmediği gibi okurları da isyana çağırmıyor. Fakat, olayları o şekilde yansıtıyor ki, okurlar kötülüğe başkaldırmak gereğini duyuyorlar. Böylece, Ilgaz sanat anlayışına ve yaradılışına en uygun yöntemi bulmuş oluyor. Şiirini nutuk, nesir ya da öğreticilik (didaktizm) çukuruna düşmekten kurtarıyor. Bilindiği üzere, toplumcu şairler çokluk bu çukura düşmekten kendilerini alamaz ve şiiri yitirirler.

Yukardaki parçada geçen "dokuz göbek, sessiz sedasız" sözcükleri Ilgaz'ın bir özelliğini daha ortaya koymaktadır: Ilgaz şiirlerini kurarken halk deyimlerinden geniş ölçüde yararlanır. Nasıl ki halkın hayatı şiirlerinin temel konusu

olmuşsa, halkın dili de anlatımının temel aracı olmuştur.

Yarenlik'in açık, yalın, akıcı bir dili var. Orhan Veli gibi Ilgaz da kapalı, süslü, yapma, şairane anlatımlardan hoşlanmıyor. Belâgata (güzel söz söyleme sanatı) olduğu kadar geleneğe de sırt çeviriyor, imgeye, lirizme, ölçüye ve uyağa boş veriyor. Alışılmış şiirin kurallarına ve kolaylıklarına kapılmıyor. Bu davranışı ona "yeni" bir sanatçı kimliği kazandırıyor. Gerçi Hasan İzzettin Dinamo, İlhami Bekir, A. Kadir, Suat Taşer, Ömer Faruk, Niyazi Akıncıoğlu, Enver Gökçe, vb. gibi o da Nâzım Hikmet'in açtığı toplumcu-gerçekçi yolda yürüyor. Ama, bu yolun kimi yolcuları gibi onun salt izleyicisi olmuyor. Kendine özgü bir tutum ve üslup yaratıyor. Bu bakımdan, denebilir ki, o yıllarda toplumculuğu benimseyip de N. Hikmet'in etkisinde kalmayan ya da en az kalan iki üç şair varsa, bunlardan biri Ilgaz'dır.

Gerçekten de bazı yanlarıyla Ilgaz, N. Hikmet'ten çok O. Veli'ye yakın düşer. Ama bu yakınlık dıştadır; özde değil, biçimdedir. Nitekim, O. Veli'nin "başlangıçta" toplumcu bir kaygusu yoktur; Ilgaz ise belirli bir inancın adamıdır. Onun için, O. Veli'de kendinden başka amacı olmayan mizah, Ilgaz'da toplumsal taşlamaya destek olur. O. Veli, özellikle Garip döneminde, batıcıdır. Ilgaz ise, yerli ve yereldir. O. Veli halk gibi olmaya özenir, Ilgaz ise halktan biridir.

Ilgaz her şeyiyle yerli bir yazardır. Dili, konuları, mizahı ve yerel renkleriyle Hüseyin Rahmi'yi ya da Ahmet Rasim'i hatırlatan ama dünya ve sanat anlayışıyla onlardan ayrılan bu yerellik şiirleri daha bir ilginç kılar. Şiirlerle okurlar arasında daha bir yakınlık, bir kaynaşma doğurur. Ayrıca, Ilgaz'ın da halkın dışında değil, içinde yaşaması, halktan biri olması bu kaynaşmayı pekiştirir.

Bütün bu özellikleri Ilgaz'ın toplumcu şiirimize katkıda bulunmasına, deyişi ve içeriğiyle onu zenginleştirmesine yol açar.

"Yarenlik"
Üzerine Yazılar

"Sınırsız Bir Gerçekçilik"

Asım Akşar

Edebiyatta hâkim bir unsura dönüşü ifade eden realizm (gerçekçilik) teessüs etmiş (oluşmuş) kıymetlerin iflasını ilân eden modern cereyanlar, mihrakını (odağını) siyasî ideolojilerin teşkil ettiği aksiyon (eylem) edebiyatları... Bütün bunlar birer sosyal vakıa olarak mütalâa edilebilir (değerlendirilebilir).

"Yarenlik", bu tarz sosyal ve İktisadî tesirleri taşıyan bir sanat eseridir. Kitabın ilk faslını teşkil eden (bölümünü oluşturan) 1940 şiirleri eski tesirlerin izlerini taşıyor. "Bu saatte" ve "Şehrin Kenarından" şiirleri onu ferdiyetçi (bireyci) sanat görüşünden sosyal sanat görüşüne geçirecek olan hattı fâsıldır (ayrım çizgisidir). Bu kısımlarda şair, realist mevcudiyetini arayış halindedir. Hümanist bir dehanın haricî âlemle (dış dünya ile) ruhî varlığı arasında teessüs ettirdiği (oluşturduğu) intizam (düzenlilik) ve ahenk (uyum) onun sanat dünyasına nasıl yeni bir fecir (günün ağarması) açmışsa, genç şairin ferdiyetçi tahassüsleri (bireyci duygulanmaları) terk ederek sanat görüşleri ile sosyal kıymetler (değerler) arasında bir bağ kurduğu andan itibaren şahsiyeti (kişiliği), yeni bir hayat hamlesiyle (atılımı ile) filizlenmiş bulunuyor ve 1942 şiirleri hudutsuz bir realizm içinde mutavassıt (ara) sınıfın cevherini taşıyor. Ve her mısrada şiiriyetsiz bir mantıkla hudutlandırılmış (sınırlandırılmış) bir dünya görüşü içinde, yalnız elem ve ızdıraba tevarüs etmiş (miras kalmış) bulunan Birinci Dünya Harbi neslinin (kuşağının) mustarip şahsiyeti (acılı kişiliği) seziliyor.

Yüzünde bir istihza (alay) perdesiyle görmeye alıştığımız bu şahsiyet, halk sınıfının enfüsi bir mizaç altına aksetmiş olan (öznel bir karakter altında yansımış) İçtimaî dertlerin (sosyal sorunların) bir ünitesidir (parçasıdır).

Şairin kuvvetli zekasının bir mahsulü (ürünü) olan istihza (alay) tarafı, şiirlerinin esas bünyesine o kadar iyi intibak ettirilmiştir (uyumlandırılmış) ki, şiirler içtimai gayelerine varabilmek için en müspet (olumlu) yolu inhitap etmiş (seçmiş) sayılır.

Mizah, vakalarda dikkati tefferruatından (ayrıntıdan) kurtararak, tenkidi (eleştiriyi) icabettiren kısma teksif edebilme hasletini temin eder (gereken bölüme yöneltme özelliğini sağlar). Gizli bir hiciv haleti (durumu) sezilen şu şiirler, muhitlerinin (çevrelerinin) en sarih (açık) karakterini taşıyor. Şair, "Şiire Dair" adlı makalesinde, sanatı şu şekilde izah etmiştir: "Sanatkâr, her şeyden evvel (önce) muhitini (çevresini) ve cemiyetini (toplumunu) kavrayabilecek ileri bir düşünce sistemine malik olmalıdır (sahip olmalıdır). Bu düşünüşün eserleşmiş bir neticesi (sonucu) olan "Yarenlik"te, sanatkâr, tefekkür (düşünce) dünyasını muhitinin ve cemiyetinin hayat üslubuna tam manasıyla intibak ettirebilmiştir (uyumlandırabilmiştir). Düşünce sisteminin soyla organizmaya tevcih (yönelmiş) olan objesi (nesnesi) "Yarenlik", "Kapalı Çarşı", "Edirnekapı Tramvayında", "Beyazıt Kahvelerinde" adlı şiirlerde kuvvetli bir realizmin mahalli çerçevesi içinde inkişaf ediyor (gelişiyor). "Alişim" şiiriyle folklor şahsiyeti (kişiliği) olan 'Aliş'in, sosyal hayata dahil edilişi, onu alışmış olduğumuz ıstıraplarından tamamiyle başka felaketlerle karşılaştırıyor. Bir türkü kahramanı olan 'Alişim'in, bizde yaratmış olduğu mefhumlar (kavramlar) dünyasından çıkarıp, felakete uğramış amele (işçi) şeklinde gösterilmesi, makalede bahsedilen ileri düşünce sisteminin bir neticesidir. Aynı şekilde "Cenaze" şiirinde ölüm, sosyal meselelerin (sorunların) tandanslarina (çeşitli görü-

nümlerine) göre ayarlanmış bir dünya görüşü işleniyor.

Sanatkâr lisana tam manasiyle tasarruf edebiliyor (egemen olabiliyor). Şiir lisanının en temiz numunelerini (örneklerini) görebildiğimiz parçalar, şiirdeki sadelik davasını tahakkuk ettirmiş (gerçekleştirmiş) sayılabilir.

Sanatın geniş kitleye hitabetmek davasının bir neticesi olan sadelik cereyanı, genç sanatkârların eserlerinde, koyu bir ferdiyetçiliğin (bireyciliğin) müphem (belirsiz) dünyasında kaybolmaktadır. "Garip"te garabetle muvazi bir istikamet (gariplikle denk bir doğrultu) takibeden sadelik "Yarenlik"te hakiki bir sanat hüviyeti (kimliği) taşıyor.

Yeni Ufuklar Açan Şaire Teşekkür...

Sabahattin Ali

Yurt ve Dünya, Nisan, 1943

"Yarenlik" adını taşıyan küçük bir şiir kitabı aldım, bir saatten az bir zaman içinde baştan sona kadar içindekilerin hepsini okudum, ondan sonra uzun uzun düşündüm. Bazı şiirleri tekrar okudum ve tekrar düşündüm.

Beni günlerden ve haftalardan beri düşündüren bu küçük şiir kitabı genç şairlerden Rıfat Ilgaz'ın "Yarenlik" adlı eseridir. İçinde 1940-1942 yılları arasında yazılmış 20 şiir var.

Türk şiiri son senelerde çok dikkate değer bir gelişme gösterdi. Şimdiye kadar memleketimizde bunun bir benzerini bulmak zordur. Sayısı 10'ları bir hayli geçen çok istidatlı (yetenekli) gençler, geniş ve hür bir insanlık fikri etrafında, fakat hepsi kendilerine mahsus (özgü) yeni nağmelerle Türk şiirinin en güzel örneklerini vermektedirler. Şöyle birkaç isim saymak isteyince insan kendini tutamıyor. Tabiatı yepyeni bir gözle gören, ne istediğini ve ne demek istediğini çok iyi bilen ve şiir tekniği bakımından belki en kuvvetlileri olan Mahzar Lütfü ile H. İ. Dinamo'nun yanında, zeki ve biraz mahzun A. Kadir, ince alaycı Orhan Raşit, velût (verimli) ve lisana hakim (egemen) Suat Taşer, Fethi Giray, Ömer Faruk Toprak var. Şiirlerindeki başarıyı fevkalâde (olağanüstü) nefis bir hikâyesinde, daha ileri götürmesini bilen Orhan Kemal var. Bunların hepsi, ayrı ayrı yazılara mevzu (konu) olacak kadar kuvvetli, ileri zevkli şairler.

Fakat ben bugün yalnız bir tanesinden, "Yarenlik" kitabını neşreden (yayımlayan) Rıfat Ilgaz'dan bahsedeceğim.

Şair büyük mevzulara (konulara), palavralı şeylere hiç yanaşmamış, basit, gündelik hadiselerden (olaylardan),

apartman kapıcılarından, kolculuktan yetişme bir memur olan babasından, sanatoryum arkadaşlarından, mahalle komşularından bahsediyor. Hemen bütün şiirlerinin mevzuu, kendi küçük dertleri, arzuları. Ama hayret! Bunların hiçbiri sadece Rıfat Ilgaz'ın dertleri değil... Hepsi, hepsi geniş bir kitlenin, bir insanlığın dertleri. Sosyal şiir nedir diyenlere bu kitabı göstermek lazım. En şahsi, en hususî (özel) şeyler nasıl cemiyetin (toplumun) malı olabilirmiş, insan kendi hasis (cimri) dertlerinin dışına nasıl çıkar ve onları nasıl biraz yukardan, dudaklarında hazin bir tebessümle (gülümseme ile) seyredebilmiş... En basit kelimeler, en özentisiz tasvirlerle nasıl hayat dolu tablolar, koskoca bir cemiyet parçasını aksettiren manzaralar çizebilirmiş. Bütün bunları Rıfat Ilgaz'dan öğrenmek kabil (olası). Hiçbir büyük laf etmeden, gözlerimizde hassas yaşlar belirtmeye çalışmadan, kolunu makineye kaptıran Alişim'i hayalimizde canlandıran, Edirnekapı Tramvaylarının yolcularını sade kelimelerle dile getiren, sanatoryumda tanıştığı dostunun ölümü üzerine bizi saatlerce düşündüren, meyhane yarenliklerinde bütün bir neslin hazin romantizmini önümüze seren bu şair kelimenin tam manasıyla kudretli (yetkin) bir sanatkârdır. Onun asıl kudreti, ferdilikten (bireysellikten) kurtulup cemiyetin malı olabilmesinde, kendi küçük dünyasındaki bütün şahsi (kişisel) meselelerin sosyal mahiyetini (niteliğini) kavramasında ve bunları bir üçüncü şahıs bitaraflığı (tarafsızlığı) ile anlatabilmesindedir.

Yarenlik bize, bir sanatkârın fildişi kuleye kapanmadan da kendisini verebildiğini, hatta daha fazlasını yaparak, kendisiyle beraber bütün bir cemiyet parçasını da eserlerinde aksettirmek sureti ile sahici sanatkâr, halk sanatkârı mertebesine (derecesine) ulaşabileceğini göstermiştir.

Bana sanat heyecanı ile dolu saatler yaşatan, insanlığın dertleri hakkında gözümde yeni ufuklar açan şaire bütün kalbimle teşekkür ederim.

Ilgaz'ın Şiirlerinde Ölmezleşen...
Oktay Akbal

Rıfat Ilgaz şiirlerinde şehir insanının günlük dertlerini yaşattı, İkinci Dünya Savaşı'nda. İstanbul şehrinde yaşayan fakir halk Rıfat Ilgaz'ın şiirlerinde ölmezleşmiştir.

Rıfat Ilgaz Halkın Bir Parçası...
Avadis Aliksanyan

Yarenlik'te halkın derdini kendine dert edinen bir şair görüyoruz. Sanat dedikoduları bir yana, 39 harbinin sıkıntısı içinde kıt kanaat geçinme zoruyla geceli gündüzlü didinen halkımızın acılarını, kötü hayat şartlarına karşı hıncını ve tertemiz ümitlerini belirtmiştir. Yine Rıfat Ilgaz, halkın ruhunu halka aksettirmek (yansıtmak) için ona ait ne varsa kendi malı gibi kullanmış; yani sanatın artık alışılmış ve katılaşmaya yüz tutmuş şekil anlayışı dışına çıkmaktan çekinmemiştir. Maksadının (amacının) dört yanımızı çeviren yığının psikolojisini daha iyi verebilmek için yeni yeni vasıtalar aramak olduğu anlaşılıyor. Halktan doğan ve halka dayanan gerçek sanatın bünyesinde uygun imkânların araştırılması hor görülmez. Masum ve cefakâr halkın hayat çilesinden kendini uzak tutmak ve sadece "güzel için güzel" endişesiyle hareket etmek ona ağır geliyor. Rıfat Ilgaz halkın bir parçası olduğunun farkındadır. Dili onun dilidir, görüşü onun görüşüdür.

Türk Şiirine Gelen Taze Hava

Hüsamettin Bozok

"Yarenlik" bugünkü Türk şiirine, tekniği ve üslubu bakımından yeni ve taze bir hava getirerek girmektedir.

Rıfat Ilgaz, yaşamadığı bir alemi (dünyayı) tasvir (betimleme) ile işe girişmiş ve sürrealist (gerçeküstü) planda pek az oyalandıktan sonra, yaşadığı bir dünyayı yazmakla kendini bulmuştur.

Rıfat Ilgaz mizah esprisi, halkçı eda, ve yerli renkler bakımından Hüseyin Rahmi'ye yakın; teknik, sanat anlayışı ve dünyamızı idrak cihetinden (kavrama yönünden) ondan üstündür.

Rıfat Ilgaz'ın kendi mizacına (karakterine) göre bir mısra yapısından gayri, klasik şiir anlayışıyla, vezin, kafiye ve şairane unsurlar (öğeler) bakımından hiçbir münasebeti (ilişkisi) yoktur.

Eskimiş geleneklerden kurtulup his, hayal ve ifade itibariyle en geniş imkânlara (olanaklara) kavuşan şiirimizi, bazı kimseler, hayattan yüz çevirmeye zorluyorlar. Rıfat Ilgaz'ın yapmak istediği bu fakrüddemli (kan zayıflığı) sanat değildir.

Asrımızın (yüzyılımızın) büyüklüğü ve göz kamaştırıcılığı yanında insanoğlunun manevi ızdırabı (acısı), huzursuzluğu çok büyümüştür. Rıfat Ilgaz bu alem içinde dalgın ve lakayd (kayıtsız) bir kiracı olmak istemiyor.

Bu toprakların eziyetlerini ve cefalarını kendininkilerden, ferdin hodbin (bireyin bencil) endişelerinden üstün tutan Rıfat Ilgaz, büyük bir vatanperverde bulunması gereken bütün vasıfları taşımaktadır.

Gerçek manasiyle şiir, yalnız kafamızda değil, kalbimiz-

le de sevmekten kendimizi alamadığımız şiir değil midir? Öyle sanıyorum ki "Yarenlik"in, alışılmış bütün estetik kalıpların dışında, insanı büyüleyen sihri buradan geliyor.

Halkın Şairi...

Behice Boran

Adımlar, Mayıs 1943

Rıfat Ilgaz, kendisine mahsus (özgü) bir edası olan, şuurlu (bilinçli) veya şuursuz taklitten uzak, müstakil şahsiyetli (bağımsız kişilikli) bir şair olarak beliriyor. Yazılarında gösteri, şu veya bu olmak iddiası yok. Yakından bildiği içten duyduğu mevzuları, kendi hayat tecrübelerini işliyor. Bunun içindir ki, entellektüel iddialara, "bir şiir anlayış" izahlarına girmeden, lüzum görmeden, kendine mahsus bir yazış geliştiriyor. Muhteva öz, halis, yapmacıktan uzak olunca, ifade tarzını, vasıtalarını da kendiliğinden buluyor. Rıfat Ilgaz; halk-şairi, köy-şairi olmak gayretinde değil, fakat kendisi halktan olduğu için, halkla beraber yaşadığı duyduğu için ve sanatının da ehli olduğu için şiirlerinde temiz, güzel bir dil, halkın dili beliriyor ve Rıfat Ilgaz "halka inmek" gayretinde olan, zoraki köy şiirleri yazan, halk şiirlerinin kalıbını alarak halk şairi olduklarını sananlardan çok daha fazla, onların erişemeyeceği kadar, bugünün halk şairi oluyor. Gerçekten bildiği, samimi olarak duyduğu mevzuları işleyen sanatkâr, eğer sanatkâr ise, mevzuuna en uygun şekli bulur ve bu şekil sadece bir kalıp olmaktan çıkar. Muhteva ile şekil ayrılmaz bir surette bütünleşir. Rıfat Ilgaz böyle bir şairdir.

Rıfat Ilgaz'ın işlediği mevzular günlük herkesin başından geçen veya geçebilecek olan hadiselerdir. Böyle "küçük şeylerden bahsetmek" genç şairlerimiz arasında beliren bir temayüldür (eğilimdir). Fakat bazıları bunu adetâ bir doğma (inak) haline getiriyorlar, küçük şeylerden bahsetmeyi

gaye ediniyorlar, o zaman bu bir nevi şiir züppeliği oluyor. Rıfat Ilgaz'da beğendiğim cihet (yön) kendisinde böyle bir temayül (eğilim) olmayışıdır. O, günlük hadiselerden, "küçük şeylerden" bahsetmeyi bir şiir felsefesi haline getirmemiş. Bununla meşgul değil. Bildiği, duyduğu, ifade ihtiyacını hissettiği tecrübeler bu çeşitten olduğu için mevzuları bu çerçeve içinde kalıyor. Fakat temenni edelim ki, şairin hayat tecrübeleri, alâkaları, anlayışı, daha genişlesin ve yine taklide, boş kalıplara dökülmeden, görüş, duyuş, anlayış ufukları gerçekten genişlediği için bize daha geniş, daha derinlere giden öz mevzular işlesin. Rıfat Ilgaz'ın yolu çıkmaz bir yol değil, kendisinin bu yolda sonuna kadar açılmasını bekleriz.

Rıfat Ilgaz müreffeh (varlıklı) bir zümrenin (kesimin) değil, fakat bir günden öbürüne yaşayabilmek için didişen, böyle üzüntülü günlerin akşamında, bazan, "gününü gün etmek için, şöyle bir demlenen" halkın şairidir. Onun için şiirlerinde gül, bülbül, berrak sema, mavi deniz, kalp ağrıları yok. Hayatın daha karanlık, daha hüzünlü taraflarının akisleri (yansımaları) var. Bununla beraber şiirlerinde hayatı kötümser bir ruh hali de sezilmiyor. Şair isyankâr da değil. Kendisini hadiselerden biraz uzağa çekiyor ve hayata karşıdan bakarak gülebiliyor; alaylı olmakla beraber halden anlayan, şefkatli, müsamahalı (sevecen, hoşgörülü) bir gülüş, acı, yakıcı bir istihza (alay) değil. Bu hoş gören tarzda alay, içinde bir hüzün de gizleyerek, bilhassa 'Yarenlik' ve 'Komşuluk' şiirlerinde beliriyor; 'Kitaplar' şiirinde şair daha iğneleyicidir; kof bilginlerin kofluğunu deşiveriyor. Hadiseleri işlerken kendisini böyle biraz uzağa çekebilmek kabiliyetinden (yeteneğinden) dolayıdır ki şair, ölümden, kendi ölüm ihtimalinden bile görünüşte lâkaytliğe benzer bir tabiilikte bahsedebiliyor. Bir arkadaşının ölümünden bahseden 'İşte Böyle, Azizim' şiirinde ince bir sızı, keder var; fakat şair his taşkınlığından çekiniyor, ölüme hailevi

(acıklı), esrarlı feci bir şekil vermiyor. Heyecan ifadesinde şair tutumludur; baskı altına alınmış, hatta yarı alaylı ifade edilen acıların samimiliğine, özlülüğüne, okuyucu inanıyor ve şairle birlikte duyuyor.

Hülâsa, "Yarenlik" bugünkü şiirimize yeni bir şey getiriyor ve Rıfat Ilgaz bize ilerisi için ümit verici görünüyor. Kendisine başladığı yolda muvaffakiyet (başarı) dileriz.

"Yarenlik" İnsanı Düşündürüyor

Özdemir Asaf

Servet-i Fünun, Sayı: 2424,1943

Rıfat Ilgaz'ın hakikati bizi ürpertmedi, cezbetti (etkiledi), insanı tanımaya olan susuzluğumuzun çokluğundan kitabı kapayınca diğer cepheleri de biz düşündük ve şiire yaklaştık. Kitap meydanda olduğu için fazla sözü lüzumsuz buluyoruz. Yarenlik insanı düşündürüyor. Ki o yarenliklerin kahramanları içinde birçok düşünen insanlar da var.

Hayat Mücadelesi Destanı
Hulusi Dosdoğru

Realitenin (gerçeğin) acı ve uyarıcı olayları ile bizi karşı karşıya bırakan "Yarenlik", her şeyden önce cemiyetin modern sanattan beklediği halka hizmet ve faydalı olmak fonksiyonunu (işlevini) yerine getirmek amacı ile yazılmıştır. Bu itibarla şiir genel patenti (egemenliği) altında rastgele kaleme alınmış fikir hastası kimselerin kendi içgüdülerine, sinir buhranlarına, libidolarına ait yavelerinden (yalanlarından); gerinin romantik, mistik, sembolik taklitlerinden tamamen ayrılmakta ve kolayca değeri anlaşılmaktadır.

Şair Rıfat Ilgaz, Babıâli'nin ne tıka basa doymuş etrafı toz pembe gören toklarından, ne de kendini darı ambarında sanan açlarındandır. O, halkla beraber çektiği ölüm kalım savaşının bütün mücadele safhalarını mısralaştırmakta, destanlaştırmaktadır. Onda hayat mücadelesi destanından pasajlar buluruz. "Yarenlik", içinde yaşadığımız devrin hakiki şiir örneklerinden biridir.

Rıfat Ilgaz'dan Çok Şey Bekliyoruz

Abdülbâki Gölpınarlı

Rıfat Ilgaz'la tanışmadan önce "Yarenlik"iyle tanıştım. Sanatoryumdaydım, hasta arkadaşlardan biri, Yarenlik'i sundu. Zaten o devirlerde divan şiirinin kopyacılığından bezmiştim artık. Servet-i Fünun'un serenatlı aşkıyla melankolik edasına, Fecr-i Âti'nin soluk pembe rengiyle yapmacık buluşuna hiç alışmamıştım. Akif'teki sosyal tahlil, dinî mistisizmin tesiriyle hemen siliniyordu. Hececilere gelince bunların bir kısmı, Servet-i Fünun şiirlerini heceye çekmekle meşguldü, bir kısmiyse yaşanmamış destanlarla alınacak şanlar peşindeydi. Yeni hayat şartlarının yeni, yepyeni bir şiir yaratacağına inanıyordum. Kafiye ve vezin darlığından kurtulup ifade serbestliğini bulan ve asıl söz ahengini yaratan Türk şiiri, divan-ı hümayun'dan çıktığı gibi halkı hiçe sayan ve ondan ayrılmayı, onun gibi düşünmemeyi, söylememeyi esas tutan zevki bozuk ve özsüz zümrenin inhisarından (tekelinden) da sıyrılmıştı. Gördüğüm örnekler, inancımı sağlamlaştırdı. Bu örnekler içinde beni kendisine en fazla bağlayan "Yarenlik"tir. Onda basma entarili kızların geçişini görüyoruz; terden ağarmış siyah başörtüleri rüzgârla uçmada. Onda mahalle çocuklarını seyrediyoruz; güneşin altında toprakla oynuyorlar, elleri çamur içinde, hiç yadırgamıyorlar toprağı. Onda yazın mânası var; kelebekler, kuğular, çiçekler, plaj ve açık et değil bu mâna. Bir ailenin kıştan kurtuluş sevincini beraber duyuyoruz. Bodrum katındaki kiracı, bize hiç mi hiç yabancı değil, mahallede çoğumuzun o kadar bir mevkii bile yok. Şu geçen çelenksiz cenaze, bizden birinindir. Sanatoryuma

girenlerin çoğu, Yarenlik'teki gibi düşünmüştür. Yarenlik'te biz varız, halk var, halkın her şeyi var.

Halkın diliyle konuşan, halkın nüktelerini duyuran, bize her şiirinde, en acı şeylere karşı bile dudaklarındaki derin ve mânalı gülümsemeyle görünen Rıfat Ilgaz'dan çok şeyler bekliyoruz. Bize İstanbul'un her yerini ve her şeyini, pek iyi bildiği Anadolu'yu, Anadolu'nun acılarını, isteklerini sanırım ki çok güzel duyurabilir. O, bir saltanatın şiirini terennüm etmiyor (dile getirmiyor), halkın derdini dert ediniyor. Bütün memlekete yayıldığı gün, lâyık olduğu değeri bulacaktır. Bende bu köklü ümidi yaratan da bu küçük, büyük kitaptır, Yarenlik'tir. Rıfat Ilgaz'ı, bu mazhariyetinden (erişmesinden), bu kudretinden (yeteneğinden) dolayı tebrik ederim.

"Yarenlik" Bir Kelime ile Enfestir

Kenan Harun

Servet-i Fünun, Sayı: 2427,1943

Yarenlik'i dikkatle ve üzerinde durarak defalarca okuduk, itiraf edelim ki gerek baskı gerekse muhteva mükemmeliyeti (gelişkin öz) bizi ziyadesiyle tatmin etti (fazlasıyle doyurdu). Onda bir tek kötü şiir dahi bulamadık.

Bir şair ancak Alişim'deki kadar beşeri (insani) ve "bizden" olabilir. "Yarenlik" bir kelime ile enfestir. Ben ona bir türlü doyamıyorum. Bu günkü Türk şiirinin cılızlığını iddia edenlerin alnına bir yafta gibi yapıştırabileceğimiz kitap budur.

Rıfat Ilgaz'ın varlığıyla iftihar ediyoruz.

İşte Rıfat Ilgaz Bu Bakımdan Okunmalı

Esat Adil Müstecablıoğlu

Şairin en dikkati çeken tarafı, Türk cemiyetindeki (toplumundaki) emekçi ve yarı emekçi sınıfının iktisadi, içtimai ve moral cephelerini (sosyal ve ahlâki) bir kaç mısra içinde çizivermesindeki ustalıktır.

Aylak sınıf şairlerinin çizdiği İstanbul tablolarıyla, Rıfat Ilgaz'ın İstanbul tabloları arasındaki tezatlar (karşıtlıklar) günde on dört saat alın teri döken kol ve kafa işçisinin —ki 15-16 milyonu bulmaktadır— sofrası ile mirasyedi vurguncu sofrası arasındaki tezatlara benzer.

Niçin onlar, realiteden ürküyor, hakikat ile sanatın imtizaç edemiyeceğini (uyuşamayacağını) mi sanıyorlar? Bildiğim bir şey varsa o da sanatkârın mensup olduğu sınıfın iktisadî ve içtimaî şartlarının bir mahsulü (ürünü) oluşudur. Onlar, halkın ızdıraplarıyla (acılarıyla) sanatlarını kirletmek(!) istemezler. Çünkü onların mensup olduğu ve propagandasını yaptıkları aylak sınıfın maddi ızdırapları yoktur. Onlar bütün tarih boyunca yaşanmış zümre saltanatlarının ve kuştüyü yataklarda kuş sütüyle beslenenler arasındaki muaşakaların hasretini (sevgilerin özlemini) çekmektedirler. Bütün kederleri aradıklarını bulamamaktandır. Onun için hakikate (gerçeğe) gözlerini kaparlar, halka sırtlarını çevirirler. Yaldızlı hülyalara dalar, lâcivert rüyalar görmeye başlarlar.

Halbuki Rıfat Ilgaz, on altı milyonun bugünkü durumundan, köprü altları ve Haliç kıyıları sefaletlerinden, teneke suratlı kulübelerden, İstanbul kaldırımlarında param parça sürünen altı bin Türk çocuğundan, mekteplerdeki

umumî zafiyete müptelâ (okullarda genel zayıflığa düşmüş) on binlerce gıdasız talebeden, karaborsadan, vurguncudan hülasa (özetle), bu halkın içinde kıvrandığı hayat realitesinden haberdardır. Bütün bunlardan haberdar olan bir sanatkâr, elbette bize Bâbil şarkıları söyleyemez. Ve Cem'in seririne câlis (tahtına geçen) sülâle devrindeki muğbeçelerle (çıraklarla) nasıl tanıştığını açlıktan gözleri kararmış insanlara dinletemez. İşte Rıfat Ilgaz, bu bakımdan okunmalı, beyhude (yok yere) zahmete girip onda sahtekâr bir lirizm aranmamalıdır. Şiirleri kupkuru kelimelerle tertiplenmiş (düzenlenmiş) kupkuru mısralardan ibarettir. Ne klasik bir ahenk, ne bir melodi havası, hatta ne de bütün kitapta bir tek kafiye bulabilirsiniz. Fakat bu kupkuru mısralarda sabahtan akşama kadar bir lokma ekmek parası peşinde koşup da onu bulamayan kupkuru gözlerinde rastlanan derin, korkunç ve anlatılmaz bir şeyler vardır, işte bu da bir sanattır ve belki henüz alışamadığımız bir sanat... Musikisiz, vezinsiz, kafiyesiz yâni nazmın (koşuğun) ve hatta serbest nazmın bile kendine göre mevcut şart ve kaidelerinden mahrum (kurallarından yoksun) bir şekle bürünmüş acayip bir realizm. Fakat bu acayiplik bizi, okurken acı acı düşünmeye, ağlamaya ve hiç beklenmedik bir yerde kahkaha ile gülmeye mecbur edecek kadar kuvvetli bir sanat rolü oynuyor.

Ben Rıfat Ilgaz'ın nazımlarıyla Ahmet Rasim'in nesirleri arasında tasvir, mevzu (konu) seçimi, hadiselerin detaylarına (olayların ayrıntısına) kadar iniş bakımından kuvvetli bir benzerlik görüyorum. Ahmet Rasim gibi Ilgaz'ın da iyi bildiği birçok şeyler var: Bu arada yeni Türkçe, halkın örf ve adetleri, eskiye ve yeniye aşinalık (yabancı olmamak) ve İstanbul'un semtleri... Belki bir mektep hocası olduğundandır, şair çocuğu iyi tanıyor ve çocukla meşgul olmaktan hoşlanıyor.

Bu memleketin o büyük ve asla halledilmemiş olan

çocuk meselesinin birçok cephelerine şiirlerinde sarahatle (açıklıkla) rastladım. Mensup olduğu kültürün, sınıfını ve dâvanın propagandasını yaparken sanatkârın dikkat etmesi gereken cihet (yön) şudur: İnanma kalitesini ve inanma tekniğini yükseltmek, geliştirmek. Şiir, her türlü heyecanlarımızın yalnız yazılı şekilde ortaya konması demek değildir. Bu heyecanları okuyana da aynı samimiyet ve şiddetle hissettirmek ustalığıdır. Bunun bence hiçbir kaidesi (kuralı) yoktur. Kaideler muvaffak olma (başarma) vakıasının tahlilinden (olayının incelenmesinden) çıkar. Şu halde her sanatkârın kendine göre şahsî kaideleri var demektir. Klâsik veya modern kaidelerle iş yürütülemediği hallerde şahsi kaideler yaratmasını da beceremeyen adam sanatkâr olamaz.

Rıfat Ilgaz, şimdilik klâsik veya modern hiçbir nazım kaidesine bağlı değil gibi görünüyor. Nazmı, nesiri andırıyor ama, yazdığı da nesir değildir. Halbuki nazmı, nesri andırır şekilde yazmak modern kaideler arasındadır. Fakat böyle bir kaidenin de Rıfat Ilgaz'ın şiirlerinde tatbik edildiğini (uygulandığını) söylemeye muktedir (yetkili) değilim. Onun, nazım tarzını şahsileştirmek üzere olduğunu, pek yakında altında imzasını görmeden, yazdıklarını tanıyabileceğimizi ümit ediyorum, işte o zaman şairden sanat kaidelerinde hiç olmazsa birine olsun bağlanmasını istememize artık lüzum kalmıyacaktır. Çünkü o zaman kendi kaide ve tekniğini ortaya koymuş olacaktır.

Merakla Takip Ediyorum

Muzaffer Şerif Başoğlu
Ankara, 31.5.1943

Geçen seneden beri Rıfat Ilgaz'ın şiirlerini merakla takip ediyorum. "Kitaplar" isimli şiirini Yarenlik'ten evvel Servet-i Fünun'da okuduğum zaman, görünüşte basit denilebilecek bir kaç çizgi ile, bütün bir Tartuffe tipini, etrafımızda bol bol bulunan "kalp sfenks" tipini bütün riyakârlığı, sinsiliği ve fazilet, feragat simsarlığı (erdem, özveri satıcılığı) ile canlandırdığını görerek içimden onu tebrik etmiştim.

Günlerce Elimden Düşmedi

Kemal Salih Sel

Cumhuriyet, 4 Mayıs 1943

Yeni bir isimden bahsedeceğim. Yeni, fakat kısır kalmazsa az zamanda şöhret yapacak bir isim. Belki arada işitenler oldu: Rıfat Ilgaz.

940'da 3, 941 'de 10, 942'de 7 tane şiir yazmış. "Yarenlik" bu 20 şiiri bir araya getiren kitabın ve içindekilerden en güzelinin ismidir.

Şimdi önümde duran bu kitap, itiraf edeyim ki günlerce elimden düşmedi. Kelimeleri şatafatsız (gösterişsiz) mısraları özentisiz, hele mevzuları evde, yolda, işte içinde yaşadığımız gündelik basit hadiseler.

Konuştuğumuz, işittiğimiz, bildiğimiz kelimelerle, düşünmeden, özenmeden, gelişi güzel hissini veren mısralarla öyle bir anlatışı var ki, her parçada hakikî hayat sahnesinin bir safhasını (aşamasını) buluyoruz.

Bu Şiir, İnsanı Kendine Getiriyor

Yusuf Ahıskalı

Rıfat Ilgaz, darlık içindekilerin dertlerini terennüm ediyor (dile getiriyor); et, kömür, borç harç, sıkıntı ilah (ve benzeri). Hattâ şu şikâyetleri marazi (hastalıklı) bir hal almış oluyor ve insan okurken yüzünü buruşturuyor. Öyle ya, insanlar darlık içinde de olsa keyfe, rahata karşı bir temayülleri (eğilimleri) vardır ki, şair bu temayülleri de yazar; ve onları bütün hayatları ile gördüğümüz zaman, bu tezatlar (karşıtlıklar) bizim insanlık duygularımızı harekete getirir.

Rıfat Ilgaz'ın hakiki arzularıyla kendi karakterini aksettiren, 'Komşuluk' isimli şiiridir. Bu şiirde, meseleyi, bir şaire yakışır şekilde yüksekten gören bir tatlılık içinde aksettirmiştir. Yüzlerce ekşi şikâyetlere, yüzlerce fakrü zaruretten (yoksulluktan) bahseden acındırmaların üçüncü tesiri (etkisi) yanında bu şiir, insanı kendine getiriyor.

...Bir Sanat Zaferi
Ömer Bedrettin Uşaklı
Ülkü

Bugünün şiir görüşleri içinde en kuvvetlilerinden biri de, şüphesiz, ışık huzmelerini (demetlerini) "realist şiir" üzerinde gezdiren aydın görüştür. Başlar tacı ilham perisini, zeki ve oldukça mûzip (şakacı) bir dikkat ışığına çekerek, onun yüzündeki soluk rengi, hafif kırışıkları, ölçülü endamındaki sahte bazı parıltıların, sesindeki ufak falsoların farkına varan bu görüş, elbette bir sanat zaferidir.

Realist şiir, realite ile sanat adamının mizacından (karakterinden) ve ince hünerinden doğma bir ahenk güzelliğidir. Şair, realitenin herkese görünen taraflarından en artistik olanını, en güzel bir buluşla yakalayıp çıkaracak; yahut kimsenin göremediği realiteleri birer şiir cevheri olarak gösterecektir. Posaları alıp usareyi (özü) verecek, içinde yaşadığı realitenin işe yaramaz teferruatını (ayrıntısını) bırakıp ruhunu sunacak; hangi çeşit, hangi biçim realite olursa olsun, onu bir şiir diliyle tasfiye (eleyip) ve teksif ederek (yoğunlaştırarak) bize verecektir.

Görmüş, Duymuş, Yazmış
Refi Cevat Ulunay
Tan, 11 Şubat 1943

Kesilmemiş yapraklarını rastgele açtım. Ve yine rastgele okuduğum birkaç mısra bende ağızda çiğnenen bir meyan kökü tesiri bıraktı. Bu satırlarla şair Utrilo'nun büyük kudretini hatırlatan kirli renkli bir tablo çiziyor. Fakat fırçasını, daha doğrusu kalemini realizmin tabiî renklerine o kadar kuvvetle vuruyor ki, bütün şiirlerde ufak bir "cebri tabiat" (doğaya aykırı) yahut "tasannu" (yapmacık) dan eser yok! Görmüş, duymuş ve yazmış. Kitabına ad koyduğu yarenlikleri o kadar candan hasbihaller (söyleşiler) ki, okurken insanın boynu bükülüyor. Ve teneffüs ettiği (soluduğu) havada bir melâl (usanç), bir elem rüzgârı dalgalanıyor.

Rıfat Ilgaz'ın bütün şiirlerinde bir hoyrat lâübalilik, biraz "Beaudelaire"i ve daha ziyade lisan bakımından "Bruant" kabaresini hatırlatan haşin bir edâ var. Bu çeşit realizm yeni edebiyatın en kuvvetli bir cephesidir. Süleyman Efendi'nin nasırına benzemiyor.

Sanatın İçtimai Fonksiyonu

Fahir Onger

İnsan Dergisi, Mart 1943

Bu kitabın bu günkü edebiyatımız üzerinde iki bakımdan ehemmiyeti (önemi) vardır:

1- Birkaç seneden beri "Yeni"ye karşı "Eski"lerin dilinde en kuvvetli koz olarak kullandıkları şey eser meselesiydi. Dünyanın her bucağında yenilik dâvasına karşı sanat softaları daima set çekmeye çalışmışlar ve efkârı umumiye (kamuoyu) üzerinde menfi (olumsuz) propaganda cereyanları yaratmak gayesiyle her çareye başvurmuşlardır. Yenilik aleyhinde dolaşan bu hareketlerin henüz devam edegeldiği bir zamanda sadece zarf (iç) olarak değil, fakat mazruf (dış) olarak da "Yeni" olan Rıfat Ilgaz'ın bu kitabı neşretmesi (yayınlaması) "Eski" taraftarlarına bir cevap olmaktadır.

2- Bilhassa bugün için, sanatın bir içtimai fonksiyonu (sosyal işlevi) olduğu münakaşa (tartışma) götürmez bir şekilde tebellür etmiştir (belirtilmiştir). Rıfat Ilgaz'ın kitabı bu çok yeni sanat anlayışını ifade etmekle yirminci asır Türk şiirinin bir karakteristiğini gösterir. Ve eser bu vadide en iyi örneklerden biridir.

Kitap 1940, 1941, 1942 yıllarında yazılmış şiirlerden müteşekkildir (oluşmuştur.) Şairin bu üç senelik mesaisini mukayese edebilmek (emeğini karşılaştırmak) için her yıla ait bir örnek alalım: 'Şehir Kenarından'.

İnsan hayatının en zaruri şartlarını bu şiirde görüldüğü kadar kuvvetli tesbit edebilmiş pek az sanatkâr vardır. Şiir ile şairanelik tamamen birbirinden ayrılmıştır. Doğrudan doğruya, hakikatin mübalağasız ve samimî şiirini bulmak: İşte bugünün sanatı.

Rıfat'ın 1941'de yazdığı şiirlere misal (örnek) olarak "Kitaplar"ı alalım: Şair bu şiirde yirminci asır ahlâk buhranına temas ederek görüşün, kıymete; kemiyetin keyfiyete (niceliğin niteliğe) karşı üstün tutuluşunu güzel bir buluşla anlatıyor. Dikkat edilecek olursa bir sene sonra yazılmış olan bu mısralar evvelkinden daha objektif ve daha az ferdidir. Şiirin kuruluşunda "mânâ" daha çok yer almış ve eksiksiz bir muhteva (öz) bütünlüğü meydana getirmiştir.

1942 tarihini taşıyan şiirler diğerlerinden daha fazla bir mahalli hususiyete (yerel özelliğe) sahiptir. Ve bu bakımdan Rıfat Ilgaz, halkın şairi telakki edilebilir (anlaşılabilir). Yaşadığı şehrin hususiyetlerini (özelliklerini) en ince detaylarından yakalayan şair, onları artistik kompozisyonlar içinde toplayarak bir bütün meydana getirmiştir. Bütün kitabı bir kaç kere okumuş olmama rağmen fazladan söylenmiş tek bir mısra, hattâ kelimeye tesadüf etmedim.

"Yarenlik" ufak bir hacim içersinde yepyeni bir anlayışa ve estetiğe dayanan mâna bütünlüğünü haiz (sahip) kuvvetli şiirler arz etmektedir (sunmaktadır).

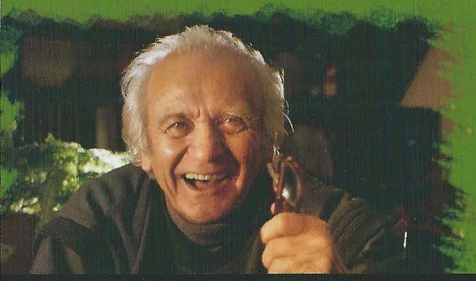
ATAKÖY!
Son Şiirim
19-XI-1991

Elim kirine değsin,
Isıtayım ümüdüyse
Boşaqitmesin son sıcaklığım!

19-XI-1991

RIFAT ILGAZ

ŞİİRLER 1943

Yarenlik

"Çağın gerçekleri, sorunları içinde tarihsel görevinin bilincine varması gereken bir şairin eylemi söz konusudur bugün. ...Her yeni çağ aşağıdan yukarıya doğru itilerle oluşup gelişirken, toplumla içli dışlı olması gereken şair de gerçekçiliğin yeni biçimlerini yaratmaya itilmektedir. Şair toplumu değiştirme, oluşturma çabası içinde kendisini de değiştirip oluşturacaktır. Bu gerçeği Brecht'le birlikte yineleyebiliriz:
'Her yeni çağ gerçekçiliğin yeni biçimini ortaya koymak zorundadır.'
Şairin amacı, bu gerçekleri öğrenmekle bitmiyor. Bunları yapıtına bilgi olarak koymak, şairi sanat dışı gereksiz çabalara götürür. O, bu gerçekleri içeriğine uygun bir biçim içinde yansıtmak zorundadır. Şair, coşku ve hayranlık yaratan kişidir. Bu coşku ve hayranlık, benzer koşullar içinde yaşayanlar arasında mümkündür. Bir şiirin etkileyici ödevi, bu koşulların içindekilerle yüz yüze geldi mi başlar. Bu bakımdan şair yan tutan kişi sayılır."

Rıfat Ilgaz

THG 720836 EBF

ISBN:978-975-348-007-9

9 789753 480079